

DOI: 10.21005/pif.2017.32.C-08

**PROJECT OF THE MILANOWSKI CULTURAL CENTER – GREEN
PRELUDE SPACE, AS A MANIFESTATION OF THE LOCAL IDENTITY**
**PROJEKT ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI
PRZY MILANOWSKIM CENTRUM KULTURY – ZIELONE
PRELUDIUM, JAKO PRZEJAW LOKALNEJ TOŻSAMOŚCI MIASTA**

Joanna Kosno
inż. architekt krajobrazu

Joanna Krupa
inż. architekt krajobrazu

Aleksandra Dobrowolska
inż. architekt krajobrazu

Marzena Suchocka
dr inż. architekt krajobrazu

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Wydział Ogrodnictwa Biotechnologii i Architektury Krajobrazu
Katedra Architektury Krajobrazu

ABSTRACT

In the process of social spaces design, the key and desirable aspect seems to be the correct reading of the character and identity of the city. Additionally, more and more residents are eager to participate actively in the transformation and design of important places. The article presents the potential of social participation in reading the local identity of the city on the example of a conceptual design at the Milanówek Cultural Center. The project was created in the process of analyzing the history, identity of the place, local spatial conditions and after conducting community consultations with the inhabitants of the city, which became the basis of the entire design process. Used method has allowed to reach an agreement, but also a new, better solution to the problem of designing a functional, community-accepted urban space that also included genius loci.

Key words: genius loci, Milanówek, public participation, public space design, identity of the place.

STRESZCZENIE

W projektowaniu przestrzeni społecznych kluczowym i pożądanym aspektem wydaje się poprawne odczytanie charakteru i tożsamości miasta. Ponadto coraz częściej mieszkańcy pragną czynnie uczestniczyć w przekształcaniu i projektowaniu istotnych dla nich miejsc. W artykule przedstawiono potencjał partycypacji społecznej w odczytaniu lokalnej tożsamości miasta na przykładzie projektu koncepcyjnego przy Milanowskim Centrum Kultury. Projekt powstał po przeprowadzeniu analiz w zakresie historii, tożsamości miejsca, lokalnych uwarunkowań przestrzennych oraz po przeprowadzeniu konsultacji społecznych z mieszkańcami miasta będących osnową całego procesu projektowego. Zastosowana metoda pozwoliła na osiągnięcie porozumienia stron, ale także nowego, lepszego rozwiązania postawionego problemu zaprojektowania funkcjonalnej, akceptowanej przez lokalną społeczność przestrzeni miejskiej, która uwzględniła również *genius loci*.

Słowa kluczowe: *genius loci*, Milanówek, partycypacja społeczna, projektowanie przestrzeni społecznej, tożsamość miejsca.

1. INTRODUCTION

It is estimated that more than half of humanity now lives in metropolitan cities and regions, and within a few years up to 90% of the population of the European Union will live in cities [3]. Every society shapes the surrounding world in line with fashion trends, using technical development. No wonder that the landscape is changing so drastically. There are new roads, parking lots, shopping centers, office buildings. All these elements make the individual places begin to be very similar, the individuality, the uniqueness of space disappears. The identity of the city is at risk today. The unique character of the place can be lost by the commercialization of space, which results in a very often chaotic urban landscape, filled with aggressive advertising [11]. The threat to *genius loci* may be affected by the policy and economic situation of the state, influencing the shape of public space through financing and public investment, globalization through the introduction of large-scale trade, metropolising leading to dominance in contemporary urban commercial space and to a certain extent it can be also the influence of the EU, through strict regulation of how subsidies are used, affecting the nature of the investment [10].

The identity of the city can be understood as a specific "genetic code", which is influenced by the clear spatial layout, culture and tradition of the place. Thanks to these elements inhabitants can identify with space, feel affiliation, attachment [14]. Threats to identities are mostly social and cultural changes. The impression is that in today's world, there is less emphasis on values such as culture, religion, or history. This problem mainly affects young people. The increasing opportunities for traveling abroad, have the effect of weakening ties with the place of birth, and thus the way in which they will shape their place of final or temporary stay.

Analyses of world mega-trends already in the 1990s indicated as a key to the harmonious development of urban areas, such as the transition to participatory democracy, that is emphasizing greater involvement of inhabitants in the process of urban management [6]. Social participation means the participation of citizens in managing the affairs of the community of which they are members [4]. Smith [12] pointed out that the community affected by the decision should have a role in shaping it, and this principle is a fundamental principle of democracy. The spaces created with respect to that rules are accepted by the community, which improves their functioning and thus enhances the comfort of the inhabitants' lives. What is more, social participation can be an attempt at solving the problem of losing the identity of a city. Space and *genius loci* are created and largely determined by humans. Social participation is becoming an increasingly popular method, where, based on discussions and arrangements conducted mainly with representatives

of the local community, key guidelines for the proposed public space are formulated [9]. The need for participation can be justified in different ways. One of them is a reflection on the nature of landscape perception [7]. Perception depends mainly on the user. The landscape and green public spaces as a whole are seen from the inside, especially if they are their own. The lack of agreement on how to shape them may be due to a lack of a broader view of the problem and the potential of the place and also because of the particular priorities of the users. The reason for the diversity of opinion is not only the attitude, but the different needs of public space users. Due to the complexity of urban ecosystems, an integrated landscape approach is needed [2]. Perception by a landscape architect's eyes is completely different than the eyes of a resident, a tourist, an investor, an ecologist, a mother with a child or a pensioner. The basis is to understand the needs, interests and behaviors in the public space of its users. Finally, projects should be a kind of compromise, or a dialogue between the designer and the local community and users. It is worth pointing out at that the key components of dialogue can be social trust, loyalty, non-conflict, cooperative skills and listening to each of the stakeholders [9]. According to Abramovich, social dialogue is an unused democratic tool that articulates the interests of different groups and tries to work out compromise solutions [1].

Both private and public life is made up of conflicts of interest. It is a mistake to treat them as threats, rather it is advisable to deceive them in their use, to learn prevention and management. In the event of a conflict on the stage, a skillful mediator or a person with a clear understanding and a broad gaze on the rationale of the parties in a rational manner to extinguish the outbreak of conflict may enter. An important form of social participation are social researches to collect opinions and statistics. Often as a tool can be used at this stage various types of interviews or questionnaires. Participation process can be organized in many different ways, but not only the form of participation is important [7]. An analysis of actual conflicts about the landscape indicates that it is important when and for whom the method will be used, which may decide on the success or failure of efforts in this regard. If the scope of participation is large and it starts early, there is a greater chance of conflict. The worst scenario for a project is that the dialogues are behind closed doors, and the conflict breaks out at the start of the investment. It is not expected at this moment of a peaceful attitude of any interested party. A person issuing public money for an investment will defend his or her opinion at all costs, and the opponents are frustrated by disregarding their reason [8]. The presentation process should be generally understood. In order to do so it is necessary to know the rules of rhetoric, to avoid scientific jargon and to take care of an understandable form of drawing. Even in the case of eliminating errors related to the misunderstanding of the message, conflicts arising from differences of interests should be dealt with. Disputes can be solved through negotiations, which are a peaceful solution to problems and not only reach agreement but also new and better solutions.

Design work described in this article was made for the needs of the competition organized by the City of Milanówek, "Concept of development of the surroundings of the Milanówek Cultural Center' located at. Kościelna Street 3 in Milanówek, referring to the local identity of the city" in which the project took first place. The purpose of the competition was to develop a concept that would emphasize or extract the character and urban code of the city, its identity and *genius loci*. Milanówek is a suburb of Warsaw, characterized by rich history, specific management and a large complex of protected greenery. It is promoted as "Garden City" in accordance with Ebenezer Howard's urban design concept, which created satellite cities of large metropolitan areas to enable residents to choose and to change the environment of highly urbanized cities for a more friendly, healthy and green space. This term also refers to the urban layout, composition and architecture [5]. The oldest parts of the city of Milanówka received the status of a historic urban and landscape complex [13].

2. METHODOLOGY OF RESEARCH

Project regarded area of Milanowskie Centrum Kultury. Important part in preparing project was social participation. Whole of the projecting process was gathered in tutorial with residents of Milanówek. First stage of works was organizing a meeting which was meant to get acquainted with character and history of the city, expectations and needs of users, which helped in forming initial directives. Next stage was research of area, which was useful in seeing value of the area, profound observations, knowing specificity and urban code of the city. Research was also a starting point in determining category of genius loci. During the next stage, partly occurring with research of the area, there was cameral research conducted, when literature bounded with history of the city, legends, folk tales, culture and art was studied. This stage was meant to find inspirations for project. In case of spatial functionality analysis there was accomplish classification of the area based of urban grind and viewing axis's. Works effects in form of project which was including sum of analyzes, submitting in discuss and assessment of residents of Milanówek. In that stage they presented their reflections and conclusions, which was admitted in projects final version.

3. PROJECT OF CENTER OF CULTURE – WORK RESULTS

Inhabitants of Milanówek are known for active involvement in urban design. At the beginning of the competition a preliminary meeting was held, which was divided into two parts. The first part of the meeting takes place in the Milanówek City Hall, where the topic of the competition was discussed, together with information on the scope of the design and concept requirements. The history of the Milanówek Cultural Center has been presented, along with the current buildings and functions, which are present on the terrain. In addition, there was presented history and urban changes of the city. After the first part of the meeting in the office, a walk took place in the central part of the city. It shows more important villas and paid special attention to the characteristic parts of architecture and colors of the buildings. The walk ended with a stay at the section of the Milanówek Cultural Center, where participants were able to familiarize themselves with the area and see the layout and problems. There was also a conversation with the staff of the Center and the people responsible for the courts located in the study area. During the meeting with the inhabitants of Milanówek, the views of both employees and the local community were presented. After a briefing made bay mayor of city, architects and specialists made presentations.

After the research stage, as part of the project work sociological, cultural, historical, functional analyzes and analysis of the spatial nature of the surrounding greenery were carried out.

Milanówek is not a big city, but its urban code is very clear. An urban system has been subordinated to natural values, as previously mentioned the city is also known as the "city- garden". The design of the alleys has been determined by villa plots and green walls. Avenues leads to dominant monuments, which are very characteristic. In the city and architecture layout are references to the Renaissance, Baroque and Classicalism. Field observations lead to the fact that colors of buildings are consistently maintained in warm tones, and the main building materials were brick, wood and iron.

Milanowek is famous for numerous neo-renaissance styles (Zakopane and manorial), which are referring to the architecture of the Polish nobility. The uniqueness of the city can also be seen in the architectural details that appear on individual buildings. The characteristic architectural detail was used in the project of park pavilion, on its facade with brick decoration and as arrangement of the sculpture exhibition area as well. Throughout the post-war period, inhabitants were aware of the city's value and they sought to preserve former character of the city. The nature of the garden city are also veteran urban trees and 251 trees have been listed in the register of nature monuments,

including 130 oaks. Moreover around 200 buildings have been preserved in the city, 21 have been added to the register of monuments [13].

The Center's project was not solely inspired by the rich history of Milanówek. Authors have also reached into folklore, which includes local legends. Although not very extensive, but they proved to be extremely interesting. These were the "Legend of the Frog's Pond" and "The Legend of the church under the invocation of St. Jadwiga". Those legends were used as inspiration for the thematic gardens in terms of vegetation selection and land formation. This is how the "frog garden" was created, among other exhibition gardens. The legend of the church speaks of the existence of the holy grove in Milanówek, which inspired the selection of deciduous trees characteristic for various places, including oak and birch, which were considered worthy of Gods and as symbols of bravery.

In the area is the building of the former Summer Theater, which is designed for demolition. Formerly it fulfilled many functions, initially as a place of meetings and cultural events. During the First World War the building functioned as a field hospital. Afterwards, its cultural functions were restored but now, after the years of splendor it crumbles as a furniture warehouse. An important element of the area development is three tennis courts, and they have high value for residents. They are famous as the training ground of Jadwiga Jędrzejowska - Wimbledon 1937 champion. There is also a playground and the initial building of the Milanówek Center of Culture included in The Voivodship and Municipal Register of Monuments. Presence of mature vegetation is also important. Residents pointed out trees whose presence is important to them.

In the direct neighborhood of the park there are buildings whose walls are quite dominant in space. A division of the area into zones was determined based on those buildings (fig.1). In order to emphasize this division, paths were made as junctions between zones. The second level of paths (intersecting parallel lines) is derived from viewing axes directed to the most attractive elements of the development area (St. Jadwiga church and Villa Borówka restaurant). The rest of the space division and the layout of the paths based on the urban grid, introduced an arrangement of space and a clear composition.

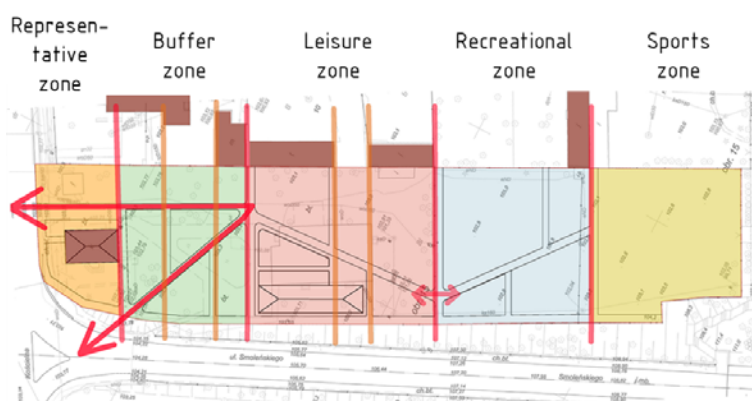

Fig. 1 Functional-spatial diagram

Ryc. 1 Schemat funkcjonalno-przestrzenny

The analyzes led to the formulation of the design assumptions, while the process of social participation allowed the use of suggestions from future land users, listening to their needs, clarifying the investor's intentions and presenting the designer's assumptions. A meeting with the inhabitants allowed participants to observe their reactions to further presented proposals of design solutions. Participants had chance to explain minor contradictions which prevented the emergence of conflicts, and to gain social trust. Social consultations played a major role in the process of design, residents acquainted with the

plans, changed their postulates and defined their own vision of each functional fragment of the square (fig.2).

Fig. 2 Meeting with inhabitants of Milanówek

Source: http://milanowek.pl/galeria.id_661

Ryc. 2 Spotkanie z mieszkańcami Milanówka.

Źródło: http://milanowek.pl/galeria.id_661

The whole process of participation proved to be a very helpful and inspirational introduction that influenced the wider perception of both the design space and problems of design. This approach transforms needs into design solutions. During the reconciliation it turned out that for the inhabitants of Milanówek the main problem was the change of the functions of the area from cultural, sports and social to the parking. The disadvantage of the area was also the lack of an attractive and functional playground, which will be part of the village character of small architecture and interesting solutions for greenery. The residents of Milanówek, who show great interest in the city's public spaces, are very involved with three tennis courts that cover a large percentage of the development area, which are a limitation in their design activities. The area is neglected, disordered and requiring general ordinal and design changes.

The result of the research was the conceptual project of space development at the Milanówek Cultural Center (fig.3). The problem of the space occupied by the courts was solved by reducing their number to two and locating them in the eastern part. Thanks to this, free space was acquired, which was used to restore the original functions of the site and to extend the park's offer. The concept was based on the creation of five functional zones: the representative zone (with the entrance gate, the office building of Milanówek Culture Center and the ornamental flowerbed), the buffer zone (demonstration gardens, the inspiration of the themes were legends, appearance of Milanówek coat of arms, architectural detail) leisure zone (with an artistic café, stage and restaurant garden (fig.4), a recreation area, a birch holt with hammocks, a green exhibition wall which at the same time covers unattractive view of the neighboring buildings), a recreational zone (a natural playground with a water feature, beach ball, outdoor gym), sports zone (tennis courts). The entire composition is based on an urban grid referring to the layout of the walls of nearby buildings and the layout of viewpoints aimed at the most attractive objects around the area of park. The most valuable trees were preserved in the project and focused on designing an interesting and functional green system inspired by local culture, history, legends, urban detail and the character of the city to preserve its uniqueness. The concept won first place in the competition. As the main advantages, it was recognized that the original functions and their extension were expanded, the space was compressed into a parking facility, the restaurant building and other important development elements. Users have gained space that enables physical and cultural development and provides them with an attractive meeting place surrounded by rich greenery. An important aspect in evaluating the project was also a reference to the history and character of the city of Milanówek, which was a very important aspect for the city dwellers.

Fig. 3 Project of the park. Author of the drawing: J. Kosno
 Ryc. 3 Koncepcja zagospodarowania parku. Autor rysunku: J. Kosno

Fig. 4 Visualization:
 Frog garden. Author
 of the drawing: J.
 Krupa
 Ryc. 4 Wizualizacja:
 Żabi ogród. Autor
 rysunku: J. Krupa

At the second, final meeting with the inhabitants in office of Milanówek City, a presentation of the work took place. Each team, which was participating in the competition, briefly

discussed their project. Each participant was given the opportunity to get acquainted with the works and detailed descriptions of the projects of all groups. After presentations winners were announced. Each member of the committee explained what they paid special attention to in the selected work and what solutions they found particularly ingenious. This meeting closed the competition.

4. CONCLUSIONS

Extremely important aspect in process of creating park conception was social participation. Commitment residents of Milanówek during social consultations made possible to read urban code of city, knowing its history, character and identity at the source. During work appeared conflict between users of the area and architects. It concerned wish of residents in keeping tennis courts, which was associated with space limitations. This problem was solved inserting compromise, relied on reducing number of courts to tree, thanks to that residents would not lost them, and architects gained space to introduce varied program. Participation allowed to read local urban code and provided in projecting process both residents expectations and local tradition manifested in agreed projects solutions. Presented process of social participation, understand as open dialogue between two of interested sides was the way in finding best project solutions which allowed to avoid unnecessary conflict and also was the way to reach and know necessities of users projected park.

PROJEKT ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI PRZY MILANOWSKIM CENTRUM KULTURY – ZIELONE PRELUDIUM, JAKO PRZEJAW LOKALNEJ TOŻSAMOŚCI MIASTA

1. WPROWADZENIE

Szacuje się, iż obecnie ponad połowa ludzkości mieszka w miastach i regionach metropolitalnych, a w ciągu kilku lat do 90% populacji Unii Europejskiej będzie mieszkać w miastach [3]. Każde społeczeństwo kształtuje otaczający świat zgodnie z postępującymi trendami i modą, wykorzystując przy tym rozwój techniczny. Nic dziwnego więc, że krajobraz tak drastycznie się zmienia. Pojawiają się nowe drogi, parkingi, centra handlowe, biurowce. Te wszystkie elementy sprawiają, że poszczególne miejsca zaczynają być do siebie bardzo podobne, zatracają się indywidualność, wyjątkowość przestrzeni. Tożsamość miasta w dzisiejszych czasach jest zagrożona. Unikalny charakter miejsca może być zatracony poprzez komercjalizację przestrzeni, której wynikiem jest bardzo często chaotyczny, przepełniony agresywnymi reklamami krajobraz miejski [11]. Zagrożeniem dla genius loci może być polityka i sytuacja gospodarcza państwa, wpływająca na kształt przestrzeni publicznych poprzez finansowanie i prowadzenie inwestycji publicznych, globalizacja przejawiająca się wprowadzeniem handlu wielkopowierzchniowego, metropolizacja prowadząca do dominacji na terenach współczesnych miast przestrzeni biurowych i handlowych oraz w pewnym stopniu może to być również wpływ UE poprzez ścisłe regulacje dotyczące sposobu wykorzystania dotacji, wpływające na charakter inwestycji [10].

Tożsamość miasta można rozumieć jako swoisty „kod genetyczny”, na który wpływa czytelny układ przestrzenny, kultura i tradycja miejsca. Dzięki tym elementom mieszkańcy mogą się identyfikować z przestrzenią, czują przynależność, przywiązanie [14]. Zagrożeniem dla tożsamości są też więc zmiany kulturowe i społeczne. Zwiększające się możliwości przemieszczania się za granicę, szczególnie ludzi młodych powodują osłabienie więzi z miejscem urodzenia. Wpływają również na sposób kształtowania miejsca ich przebywania.

Analizy światowych mega-trendów już w latach 90. XX wieku wskazywały jako kluczowe dla harmonijnego rozwoju terenów miejskich takie zjawisko jak przejście w kierunku demokracji uczestniczącej, czyli kładącej nacisk na większe zaangażowanie mieszkańców w proces zarządzania miastami [6]. Partycypacja społeczna oznacza udział obywateli w zarządzaniu sprawami społeczności, której są członkami [4]. Smith [12] zwracał uwagę, iż społeczność odczuwająca skutki decyzji powinna mieć udział w ich powstawaniu i ta zasada jest podstawową zasadą demokracji. Kreowane w ten sposób przestrzenie są akceptowane przez społeczność co usprawnia ich funkcjonowanie a przez to podnosi komfort życia mieszkańców. Co więcej partycypacja społeczna może stanowić próbę rozwiązaniem dla problemu utraty tożsamości miasta. Przestrzeń oraz samo *genius loci* jest kreowane i wyznaczane w dużej mierze przez ludzi. Partycypacja społeczna staje się coraz bardziej popularną metodą, gdzie na podstawie dyskusji i uzgodnień prowadzonych głównie z przedstawicielami lokalnej społeczności, formułowane są zasadnicze wytyczne dla projektowanej przestrzeni publicznej [9]. Potrzebę partycypacji można uzasadniać w różny sposób. Jeden z nich to refleksja nad naturą percepcji krajobrazu [7]. Krajobraz oraz zielone przestrzenie publiczne jako całość postrzega się od wewnątrz, szczególnie jeśli jest się ich użytkownikiem. Braki w porozumieniu co do ich kształtowania mogą wynikać z braku szerszego spojrzenia na problem oraz potencjał miejsca, a także ze względu na partykularne priorytety użytkowników. Przyczyną różnorodności zdań jest nie tylko postawa, ale różne potrzeby użytkowników przestrzeni. W związku ze złożonością ekosystemów miejskich koniecznością staje się zintegrowane podejście krajobrazowe [2]. Postrzeganie oczami architekta krajobrazu jest zupełnie inne niż oczyma mieszkańca, turysty, inwestora, ekologa, matki z dzieckiem czy emeryta. Podstawą jest zrozumienie potrzeb, interesów oraz zachowań w przestrzeni publicznej jej użytkowników. Projekty powinny być swoistym kompromisem, tudzież dialogiem pomiędzy projektantem a lokalną społecznością i użytkownikami. Warto w tym momencie podkreślić, że kluczowymi komponentami dialogu mogą okazać się zaufanie społeczne, lojalność, bezkonfliktowość, umiejętność współpracy oraz słuchania każdej z zainteresowanych stron [9]. Według Abramowicza (2009) dialog społeczny jest niewykorzystanym narzędziem demokracji umożliwiającym artikulację interesów różnych grup i próbą wypracowania kompromisowych rozwiązań [1].

Zarówno życie prywatne jak i społeczne jest złożone z konfliktów interesów. Błędem jest traktowanie ich jako zagrożenia, raczej wskazana jest zręczność w ich wykorzystywaniu na swoją korzyść, nauka zapobiegania i zarządzania. W przypadku konfliktu na scenę może wkroczyć zręczny mediator lub osoba wykazująca się dużym zrozumieniem i szerokim spojrzeniem na racje wszystkich stron, w racjonalny sposób dążąca do gaszenia ogniska konfliktu. Ważną formą partycypacji społecznej są badania społeczne pozwalające na zebranie opinii oraz statystyk. Często jako narzędzie mogą posłużyć na tym etapie różnego rodzaju ankiety oraz wywiady. Proces partycypacji można organizować na wiele różnych sposobów, ale nie tylko forma partycypacji jest ważna [7]. Analiza rzeczywistych konfliktów o krajobraz wskazuje, że istotne jest kiedy i w stosunku do kogo zostanie zastosowana metoda, co może zadecydować o sukcesie lub klęsce wysiłków w tym zakresie. Jeśli zakres partycypacji jest duży i będzie ona wcześniej rozpoczęta - istnieje większa szansa na zaognienie konfliktów. Najgorszym scenariuszem dla projektu jest ten, w którym dialogi są prowadzone za zamkniętymi drzwiami, a konflikt wybucha w momencie rozpoczęcia realizacji inwestycji. Nie oczekuje się w tym momencie pokojowego nastawienia żadnej z zainteresowanych stron. Osoba wydająca publiczne pieniądze na

daną inwestycję będzie bronić swojego zdania za wszelką cenę, a przeciwnicy są sfrustrowani lekceważeniem ich racji [8]. Proces prezentacji wyników powinien być ogólnie zrozumiałym. Aby tak było konieczna jest znajomość zasad retoryki, unikanie naukowego żargonu i troska o zrozumiałą formę rysunkową. Nawet w przypadku wyeliminowania błędów związanych ze złym zrozumieniem przekazu należy liczyć się z konfliktami wynikającymi z odmienności interesów. Spory z kolei można rozwiązać przez negocjacje, które są pokojową metodą rozwiązywania problemów i pozwalają osiągnąć nie tylko porozumienie stron, ale także nowe, lepsze rozwiązania.

Prace projektowe opisywane w niniejszym artykule wykonane zostały na potrzeby zorganizowanego przez Miasto Milanówek konkursu „Koncepcja zagospodarowania otoczenia Milanowskiego Centrum Kultury zlokalizowanego przy ul. Kościelnej 3 w Milanówku w nawiązaniu do lokalnej tożsamości miasta” w którym projekt zajął pierwsze miejsce. Celem konkursu było opracowanie koncepcji, która będzie podkreślać lub wydobywać charakter i kod urbanistyczny miasta, jego tożsamość oraz *genius loci*. Milanówek jest podwarszawską miejscowością, charakteryzującą się bogatą historią, specyficznym zagospodarowaniem oraz dużym kompleksem zieleni chronionej. Promuje się jako „Miastogród” zgodnie z koncepcją urbanistyczną Ebeneзера Howarda, w ramach której tworzą miasta satelitarne dużych metropolii w celu umożliwienia mieszkańcom wyboru i szansy zmiany otoczenia silnie zurbanizowanych miast na bardziej przyjazną, zdrową i zieloną przestrzeń. Określenie to odnosi się także układu urbanistycznego, kompozycji oraz architektury [5]. Najstarsze części miasta Milanówka otrzymały status zabytkowego zespołu urbanistyczno-krajobrazowego [13].

2. METODYKA BADAŃ

Projekt dotyczył terenu Milanowskiego Centrum Kultury. W przygotowaniu projektu ważną rolę odegrał proces partycypacji społecznej. Całość procesu projektowego została ujęta w „ramę” konsultacji z mieszkańcami Milanówka. Pierwszym etapem prac było zorganizowanie spotkania mającego na celu zapoznanie się z charakterem i historią miasta, oczekiwaniami oraz potrzebami użytkowników, co pomogło w sformułowaniu wstępnych wytycznych. W następnym etapie przeprowadzono badania terenowe, służące zaznajomieniu się z terenem, wnikliwej obserwacji, odczytaniu specyfiki i kodu urbanistycznego miasta. Były one także punktem wyjścia do określenia kategorii *genius loci*. W trakcie kolejnego etapu, częściowo prowadzonego równoległe z badaniami terenowymi, prowadzone były badania kameralne, kiedy to przestudiowano literaturę związaną z historią miasta, legendami i podaniami, kulturą i sztuką lokalną. Ten etap miał na celu poszukiwania inspiracji projektowych. W ramach analiz funkcjonalno-przestrzennych wykonano podział terenu na podstawie siatki urbanistycznej oraz osi widokowych. Wyniki pracy, w formie projektu uwzględniającego szereg przeprowadzonych analiz, poddano omówieniu i ocenie przez mieszkańców Milanówka. Na tym etapie przedstawili oni swoje spostrzeżenia i wnioski, które zostały uwzględnione w ostatecznej wersji projektu.

3. PROJEKT CENTRUM KULTURY – WYNIKI PRAC

Mieszkańcy Milanówka wykazali się czynnym zaangażowaniem w projektowaniu przestrzeni miejskiej. W ramach rozpoczęcia konkursu odbyło się spotkanie wstępne, które zostało podzielone na dwie części. Pierwsza część spotkania miała miejsce w Urzędzie Miasta Milanówek, gdzie został omówiony temat konkursu wraz z informacjami o obszarze opracowania oraz wymagania dotyczące koncepcji. Została przedstawiona historia Milanowskiego Centrum Kultury wraz z obecnymi budynkami oraz funkcjami, które aktualnie spełnia teren. Dodatkowo przedstawiono historię i zmiany urbanistyczne samego miasta Milanówek. Po pierwszej części spotkania w urzędzie odbył się spacer po centralnej części miasta. Pokazane zostały ważniejsze wille oraz zwrócono szczególną uwagę na charakterystyczne elementy architektury oraz kolorystykę budynków. Spacer zakoń-

czył się pobytem na obszarze Milanowskiego Centrum Kultury, gdzie uczestnicy mieli szansę zapoznać się z terenem i sami zobaczyć układ i problemy występujące na terenie opracowania. Odbyła się też rozmowa z pracownikami Centrum i osobami odpowiedzialnymi za korty mieszczące się na terenie opracowania. W trakcie spotkania z mieszkańcami Milanówka zostały przedstawione punkty widzenia zarówno pracowników jak i lokalnej społeczności. Odbyły się także prezentacje architektów, specjalistów oraz krótkie wprowadzenie przeprowadzone przez Panią burmistrz miasta.

Po etapie badań, w ramach prac projektowych przeprowadzono analizy socjologiczne, kulturoznawcze, historyczne, funkcjonalne oraz analizę charakteru przestrzennego otoczenia zieleńca.

Milanówek nie jest dużym miastem, jednak jego kod urbanistyczny jest bardzo wyrazisty. Układ miasta został podporządkowany walorom przyrodniczym, jak już wspomniano wcześniej miasto nazwane jest zielonym ogrodem. Aleje wyznaczone przez działki willowe i ściany zieleni prowadzą do dominant w postaci zabytków, które są same w sobie dość charakterystyczne. W układzie miasta oraz architekturze widoczne są nawiązania do renesansu, baroku oraz klasycyzmu. Obserwacje terenowe prowadziły do wniosków, iż kolorystyka architektoniczna zachowana jest konsekwentnie w ciepłych tonacjach. Głównymi materiałami budowanymi były cegła, drewno oraz żelazo.

Milanówek jest znany z licznych willi w stylu neorenesansowym (zakopiańskim i dworkowym) nawiązującym do architektury polskiego dworu szlacheckiego. Wyjątkowość miasta można dostrzec także w detalu architektonicznym pojawiającym się na poszczególnych budynkach. Został on powielony w budynku, który pojawił się w projekcie między innymi w powieleniu charakterystycznych, ceglanych wykończeń elewacji oraz w materiałach użytych w stworzeniu stałej ekspozycji rzeźb jak i w całości koncepcji. Przez cały okres powojenny świadomi wartości miasta mieszkańcy ubiegali się o zachowanie jego dawnego charakteru. Charakter miasta ogrodu to również starodrzew. Na terenie miasta objęto ochroną konserwatorską około 200 budynków, a 21 wpisano do rejestru zabytków oraz wpisano do rejestru pomników przyrody 251 drzew, w tym 130 dębów szypułkowych [13].

Inspiracją do projektu terenu Centrum była nie tylko bogata historia Milanówka. Autorki sięgnęły także do folkloru, do jakiego mogą zaliczać się miejscowe legendy. Nie jest ich wiele, jednak okazały się wyjątkowo interesujące. Były to głównie „Legenda o Żabim Oczku” oraz „Legenda o kościele pw. św. Jadwigi”. Były one wykorzystane głównie do inspiracji ogrodów tematycznych w zakresie doboru roślinności i kształtowania terenu. Właśnie w ten sposób między innymi powstał „żabi ogród” między ogrodami wystawowymi. Legenda o kościele traktuje głównie o istnieniu na terenie Milanówka świętego gaju, co zainspirowało dobór drzew liściastych charakterystycznych dla takich miejsc, między innymi dębu oraz brzozy, które uważano za godne bogów oraz symbol męstwa.

Na terenie opracowania znajduje się budynek dawnego Teatru Letniego, przeznaczony pod rozbiórkę. Niegdyś pełnił wiele funkcji, początkowo jako miejsce spotkań i wydarzeń kulturowych, w czasie I wojny światowej funkcjonował jako szpital polowy, następnie przywrócono mu funkcje kulturowe, aż po latach świetności niszczał jako magazyn mebli. Ważnym elementem zagospodarowania terenu są trzy korty tenisowe, stanowiące wysoką wartość dla mieszkańców. Zastąpiły jako miejsce treningów Jadwigi Jędrzejowskiej – mistrzyni Wimbledonu 1937. Na terenie znajduje się także plac zabaw oraz budynek siedziby Milanowskiego Centrum Kultury, ujęty w Wojewódzkiej oraz Gminnej Ewidencji Zabytków. Duże znaczenie ma także obecność dojrzalej roślinności. Mieszkańcy wskazali drzewa, których zachowanie jest dla nich ważne.

W najbliższym sąsiedztwie parku występują budynki, których ściany są dość dominujące w przestrzeni. Na ich podstawie wyznaczono podział terenu na poszczególne strefy (ryc.1). Dla podkreślenia tego podziału w miejscach łączenia się stref poprowadzono ścieżki. Drugi poziom ścieżek (przecinający układ równoległych linii) wynika z osi widokowych skierowanych na najatrakcyjniejsze elementy zagospodarowania okolicy (kościół

św. Jadwigi oraz budynek restauracji Villa Borówka). Oparcie podziału terenu i układu ścieżek na siatce urbanistycznej wprowadza uporządkowanie przestrzeni i czytelny układ kompozycji.

Analizy doprowadziły do sformułowania założeń projektowych, natomiast proces partycypacji społecznej umożliwił korzystanie z sugestii przyszłych użytkowników terenu, wysłuchanie ich potrzeb, wyjaśnienie zamysłów inwestora oraz przedstawienie założeń projektantów. Zorganizowanie spotkania z mieszkańcami pozwoliło na obserwację ich reakcji na kolejne prezentowane propozycje rozwiązań projektowych, wyjaśnienie drobnych sprzeczności co zapobiegło pojawieniu się konfliktów, edukację uczestników, a w efekcie zdobycie zaufania społecznego. Konsultacje społeczne odegrały dużą rolę w procesie projektowania, mieszkańcy zapoznali się z planami, przedstawili swoje postulaty, określili własną wizję każdego funkcjonalnego fragmentu opracowywanego skweru (ryc.2).

Cały proces partycypacji okazał się niezwykle pomocnym oraz inspirującym wprowadzeniem, które wpłynęło na szersze postrzeganie zarówno projektowanego miejsca jak i zaistniałych problemów projektowych. Takie podejście umożliwia przekształcenie potrzeb w rozwiązania projektowe. W trakcie uzgodnień okazało się, że dla mieszkańców Milanówka głównym problemem była zmiana dawnych funkcji terenu tj. kulturalnej, sportowej, społecznej na parkingową. Wadą terenu był także brak atrakcyjnego i funkcjonalnego placu zabaw, wpisujące się w charakter miejscowości małej architektury oraz interesujących rozwiązań dla zieleni. Mieszkańcy Milanówka, którzy wykazują duże zainteresowanie przestrzenią publiczną miasta, są bardzo związani z trzema kortami do gry w tenisa ziemnego zajmującymi duży procent terenu opracowania, co stanowiło ograniczenie w działaniach projektowych. Teren był zaniedbany, nieuporządkowany, wymagający generalnych zmian porządkowych i projektowych.

Wynikiem przeprowadzonych badań był projekt koncepcyjny zagospodarowania przestrzeni przy Milanowskim Centrum Kultury (ryc.3). Problem przestrzeni zajętej przez korty rozwiązano poprzez zredukowanie ich liczby do dwóch i umiejscowienie w części wschodniej. Dzięki temu zabiegowi zyskano przestrzeń, którą przeznaczono na przywrócenie pierwotnych funkcji terenu i poszerzenie oferty parku. Koncepcję oparto na stworzeniu pięciu stref funkcjonalnych: reprezentacyjnej (z bramą wjazdową, budynkiem Milanowskiego Centrum Kultury oraz rabatami ozdobnymi), buforowej (ogrody pokazowe, inspiracją tematyki były legendy i podania, wygląd herbu Milanówka, historia, detal architektoniczny), wypoczynkowej (z budynkiem kawiarni artystycznej ze sceną oraz ogródkiem restauracyjnym (ryc.4), polaną wypoczynkową, laskiem brzoźowym z hamakami, zieloną ścianą wystawową przysłaniającą jednocześnie nieatrakcyjny widok ścian sąsiednich budynków), rekreacyjną (naturalny plac zabaw z elementem wodnym, polany do gry w piłkę plażową, siłownia plenerowa), sportową (korty tenisowe). Całość kompozycji opiera się na siatce urbanistycznej nawiązującej do układu ścian pobliskich budynków oraz układzie osi widokowych skierowanych na najatrakcyjniejsze obiekty wokół terenu opracowania. W projekcie zachowano najbardziej wartościowe drzewa oraz skupiono się na zaprojektowaniu ciekawego i funkcjonalnego układu zieleni. Inspirowano się lokalną kulturą, historią, legendami, detalem urbanistycznym i charakterem miasta, w celu zachowania jego unikatowości. Koncepcja zdobyła pierwsze miejsce w ogłoszonym konkursie. Jako największe zalety uznano przywrócenie pierwotnych funkcji oraz ich rozszerzenie, skompresowanie przestrzeni w sposób umożliwiający wprowadzenie parkingu, budynku restauracji oraz innych istotnych elementów zagospodarowania. Użytkownicy zyskali przestrzeń, która umożliwia rozwój fizyczny, kulturalny oraz zapewnia im atrakcyjne miejsce spotkań w otoczeniu bogatej roślinności. Istotnym aspektem przy ocenie projektu było także nawiązanie do historii i charakteru miasta Milanówek, który było niezwykle ważnym aspektem dla mieszkańców.

Na drugim spotkaniu z mieszkańcami w urzędzie miasta Milanówek odbyła się prezentacja prac. Każdy zespół biorący udział w konkursie omówił w skrócie swój projekt. Każdy uczestnik spotkania miał możliwość zaznajomienia się z pracami i dokładnymi opisami

projektów wszystkich grup. Po prezentacjach zostali ogłoszeni zwycięzcy. Każdy z członków komisji wyjaśnił na co zwracał szczególną uwagę w wybranych pracach i jakie rozwiązania uważał za szczególnie pomysłowe. To spotkanie zamknęło konkurs.

4. WNIOSKI

Niezwykle ważnym aspektem w procesie tworzenia koncepcji parku była partycypacja społeczna. Zaangażowanie społeczności Milanówka podczas konsultacji społecznych umożliwiło poprawne odczytanie kodu urbanistycznego miasta, poznanie jego historii „u źródła”, poznanie jego charakteru i tożsamości. Podczas pracy pojawił się konflikt między odbiorcami przestrzeni a architektami. Dotyczył on chęci mieszkańców do pozostawienia kortów tenisowych, co wiązało by się ze znacznym ograniczeniem i tak małej przestrzeni. Problem ten rozwiązano wprowadzając kompromis, polegający na zmniejszeniu ilości kortów do trzech, dzięki czemu mieszkańcy nie stracili ich, a projektanci zyskali przestrzeń na wprowadzenie różnorodnego programu. Partycypacja pozwoliła na odczytanie miejscowego kodu urbanistycznego i uwzględnienie w procesie projektowym zarówno oczekiwań mieszkańców jak i tradycji lokalnej przejawiającej się w przyjętych rozwiązaniach projektowych. Przedstawiony proces partycypacji społecznej, rozumiany jako otwarty dialog pomiędzy dwoma zainteresowanymi stronami, okazał się drogą w poszukiwaniu najlepszych rozwiązań projektowych pozwalającą na uniknięcie niepotrzebnych konfliktów oraz sposobem na dotarcie i zrozumienie potrzeb użytkowników projektowanego parku.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Abramowicz B., Dialog społeczny w Polsce – instytucjonalizacja i praktyka, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 71, Poznań 2009, s.225.
- [2] Angelstam P., Elbakidzie M., Zintegrowane podejście krajobrazowe [w:] Iwińska K. (red.) *Konsultacje społeczne wokół inwestycji infrastrukturalnych*, Warszawa 2010, s.11-18.
- [3] EEA Report, *Urban sprawl in Europe. The ignored challenge. European Commission, Directorate-Generale Joint Research Centre*, European Environment Agency nr 10, Copenhagen 2006.
- [4] Hausner J. (red.), *Komunikacja i partycypacja społeczna*, Kraków 1999, http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/LGPP_Komunikacja_i_partycypacja_spoleczna.pdf [dostęp: 22.08.2016]
- [5] Hulicka A., „Miasto-ogród”. Analiza możliwości wykorzystania walorów urbanistyczno-krajobrazowych w promocji miasta i budowania jego marki na przykładzie wybranych miast polskich, *Polityka i Społeczeństwo* 2(12), Rzeszów 2014.
- [6] Naisbitt, J., *Megatrendy. Dziesięć nowych kierunków zmieniających nasze życie*. Zysk i S-ka, Poznań 1997.
- [7] Pawłowska A. Zarządzanie krajobrazem kulturowym, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego Nr 10 Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec 2008*, s. 618-622.
- [8] Pawłowska K., *Partycypacja społeczna w podejmowaniu decyzji dotyczących przyrody w mieście*, Politechnika Krakowska, Kraków 2012, s. 52-54.
- [9] Przesmycka E., Boguszewska K., Przesmycka N., *Współczesna przestrzeń publiczna wyrazem potrzeb lokalnej społeczności na przykładzie skweru im. matki boskiej fatimskiej na osiedlu Bronowice w Lublinie*, TeKa Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych OL PAN, Lublin 2010, s. 231.

- [10] Radziszewska J. Z., Tożsamość miasta w kontekście przemian politycznych, ekonomicznych i społecznych we współczesnej Polsce, Przypadek Kielc, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów / Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2013, s. 127-130.
- [11] Sieniecki A., Zmieniający się obraz miasta w kontekście komercjalizacji przestrzeni publicznej, Czasopismo techniczne. Architektura, Kraków 2011, s. 377-381.
- [12] Smith L.G., Alternative mechanisms for public participation in environmental policy-making. [w:] Environments, nr 14(3), 1982, 21-34.
- [13] Towarzystwo Miłośników Milanówka, *Historia*, <http://www.milanowek.pl/3,10,historia>, dostęp/access: 08.08.2017.
- [14] Wrana J., *Tożsamość miejsca – kryterium w projektowaniu architektonicznym*, Lublin, Politechnika Lubelska, Lublin 2011, s. 9-24.

AUTHOR'S NOTE

Joanna Kosno - conducts research on the perception of trees and other vegetation by the inhabitants of cities and countryside.

Joanna Krupa – conducts research on management of tree stands in urban areas and on communication with the local community and solving problems in the field of tree statics assessment.

Aleksandra Dobrowolska – conducts research on ways of shape sacred space by the Slavs.

Marzena Suchocka – scientifically deals with the role of vegetation, with particular emphasis on urban trees. Research interests also include the social role of planting, value, conservation and management.

O AUTORACH

Joanna Kosno - prowadzi badania dotyczące percepcji drzew i innej roślinności przez mieszkańców miast i terenów wiejskich.

Joanna Krupa – prowadzi badania z zakresu zarządzania drzewostanem na terenach zurbanizowanych, komunikacji z lokalną społecznością oraz rozwiązywania problemów w zakresie oceny statyki

Aleksandra Dobrowolska – prowadzi badania na temat sposobu kształtowania przestrzeni sakralnych przez Słowian.

Marzena Suchocka – naukowo zajmuje się rolą roślinności ze szczególnym uwzględnieniem drzew na terenach miejskich. Zainteresowania badawcze obejmują również społeczną rolę nasadzeń, wartość, ochronę i zarządzanie.

Contact | Kontakt: marzena_suchocka@sggw.pl